

Реферати

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ВНУТРЕННИХ ФАКТОРОВ РИСКА НА МОМЕНТ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ИШЕМИЧЕСКОГО ИНСУЛЬТА

Волосовец А.А., Зозуля И.С.

Целью исследования было определить влияние внутренних модифицированных факторов риска на момент возникновения ишемического инсульта. Нами было проведено клинико-неврологическое и нейровизуализационных обследования 300 больных, перенесших острый ишемический инсульт (мужчин - 196, женщин - 104) в возрасте от 42 до 84 лет (средний возраст - $65,2 \pm 8,7$ года). Фактор артериальной гипертензии наблюдался среди всех групп пациентов. Фактор мерцательной аритмии имел четкую ассоциацию с дневным и вечерним периодом (1 и 2 группы), абсолютно совпадает с особенностями возникновения кардиоэмболического подтипа ишемического инсульта. Фактор атеросклероза составлял большое значение для всех групп. В то же время фактор сахарного диабета демонстрировал значительное повышение именно для пациентов 3-й группы (82,9%), что подтверждает связь гликемических метаболических нарушений с вегетативной регуляцией сосудов в ночное время. Предиктор избыточного веса продемонстрировал значительное присутствие во всех пациентов, но четкую тенденцию превалирования именно во 2-й и 3-й группах. Уровень холестерина, который проявляли среди пациентов с инсультом, имел несколько иную тенденцию - в 1-й группе наблюдался незначительный уровень гиперхолестеринемии ($5,4 \pm 0,5$ ммоль / л); для 2-й группы более присущим был высокий уровень гиперхолестеринемии ($7,3 \pm 0,7$ ммоль / л); в 3-й группе, несмотря на относительное преобладание избыточного веса, имел место умеренный уровень гиперхолестеринемии ($5,8 \pm 0,5$ ммоль / л). Внутренние факторы риска играют важную роль в возникновении церебральной ишемии, но демонстрируют выраженную неспецифичность в выявлении влияния на время возникновения патологии.

Ключевые слова: инсульт, время возникновения, внутренние факторы риска.

Статья надійшла 20.08.18 р.

INVESTIGATION OF THE INTERNAL RISK FACTORS INFLUENCE ON THE TIME OF THE ISCHEMIC STROKE ONSET

Volosovets A.O., Zozulya I.S.

The purpose of the present study was to determine the effect of internal modified risk factors at the time of the ischemic stroke onset. We performed a clinical, neurological and neuroimaging study of 300 patients who suffered an acute ischemic stroke (men - 196, women - 104) aged 42 to 84 years (average age - 65.2 ± 8.7 years). The factor of arterial hypertension was observed among all groups of patients. The factor of the arrhythmia had a clear association with the daytime and evening period of occurrence of stroke (groups 1 and 2), which is exactly the same as the appearance of the cardioembolic subtype of ischemic stroke. The factor of atherosclerosis has demonstrated great importance for all groups. At the same time, the factor of diabetes showed a significant increase just for patients in group 3 (82.9%), which confirms the association of glycemic metabolic disorders with autonomic vascular regulation at night. The predictor of overweight has shown a strong presence in all patients, but a clear tendency prevalence is in the 2nd and 3rd groups. The level of cholesterol among patients with stroke, had a slightly different trend - in the 1st group there was an insignificant level of hypercholesterolemia (5.4 ± 0.5 mmol / l); In the 2nd group was higher level of hypercholesterolemia (7.3 ± 0.7 mmol / l); In the 3rd group, despite the relative prevalence of overweight, we have discovered a moderate level of hypercholesterolemia (5.8 ± 0.5 mmol/l). Internal risk factors play an important role in the occurrence of cerebral ischemia. Also they have shown high level of nonspecificity in detecting the effect on the time of stroke onset.

Key words: stroke, time of occurrence, internal risk factors.

Рецензент Дельва М.Ю.

DOI 10.26724/2079-8334-2019-1-67-24

УДК 614.2:34:615.85/86-057.36-058.65(477)

О.Д. Гавловський, І.А. Голованова, О.М. Овчаренко
Українська медична стоматологічна академія, Полтава

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

E-mail: ks.tur2016@gmail.com

Психологічна реабілітація є дуже важливим питанням не тільки для самих учасників антитерористичної операції (надалі – АТО), а й для всього суспільства, але через новизну та специфіку даної проблеми для України науково залишається мало дослідженим. У статті здійснено науково-теоретичний аналіз нормативно-правової бази психологічної реабілітації учасників АТО. Проаналізовані основні нормативно-правові акти, що регулюють питання психологічної реабілітації учасників АТО та проведено їх систематизацію. Сукупність проаналізованих нормативно-правових актів, спрямованих на психологічну реабілітацію учасників АТО можна згрупувати за юридичною силою та суб'єктами їх видання, вони формують правовий механізм державного управління зазначеними суспільними відносинами. Встановлено, що нормативно-правова база психологічної реабілітації не відповідає потребам сьогодення, а також не узгоджується із загальноновизнаними міжнародними нормами і стандартами. Необхідно удосконалити та актуалізувати законодавство в сфері психологічної реабілітації, що сприятиме поліпшенню її організації та оптимізуватиме механізм і процедури прийняття рішень у цій сфері. Такі заходи сприятимуть зменшенню витрат бюджетних коштів та підвищать ефективність надання реабілітаційних послуг.

Ключові слова: реабілітація, психологічна реабілітація, реабілітаційна послуга, учасник антитерористичної операції, нормативно - правова база реабілітації.

Актуальність розроблення та реалізації проєктів, спрямованих на забезпечення поліпшення здоров'я учасників АТО, їхнього психічного та морального стану, підвищення ефективності надання реабілітаційних послуг призводить до необхідності науково-теоретичного аналізу, обґрунтування та систематизації нормативно-правової бази регулювання відносин у сфері охорони здоров'я та надання реабілітаційних послуг. Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує значний інтерес

науковців до даної проблеми. Різні аспекти психологічної реабілітації було досліджено Єна А.І. [1], Кондратенко О.О. [3], Мушкевич М.І. [5], Сторожук Н.А. [16], Тополь О.В. [17] та ін. Але законодавча та нормативно-правова база психологічної реабілітації учасників АТО досліджена недостатньо.

Метою роботи був науково-теоретичний аналіз та систематизація нормативно-правової бази психологічної реабілітації учасників АТО.

Матеріал і методи дослідження: Матеріалами дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, які стосуються психологічної реабілітації учасників АТО. В роботі використано емпірико-теоретичні методи дослідження: абстрагування, узагальнення; індукція та дедукція; історичний та логічний методи, аналіз та синтез.

Результати дослідження та їх обговорення. Головним суб'єктом реабілітації учасників АТО є держава. Діяльність її полягає в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, застосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби учасників АТО, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні можливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової та психологічної реабілітації.

Органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані створювати нормативно-правову базу відповідно до міжнародного законодавства, а також відповідні інституції, сприяти розвитку громадських організацій у цій сфері, забезпечити у належному обсязі матеріально-фінансову складову психологічної реабілітації, розширювати та вдосконалювати перелік реабілітаційних послуг, активно сприяти психологічній реабілітації учасників АТО.

Законодавчу, нормативно-правову основу реабілітації в Україні визначають правові документи, які можна згрупувати за юридичною силою та суб'єктами їх видання.

За юридичною силою всі нормативно-правові акти поділяються на дві великі групи: а) закони — нормативно-правові акти, прийнятий в особливому порядку органом законодавчої влади, володіє вищою юридичною силою та регулює найбільш важливі суспільні відносини;

б) підзаконні нормативно-правові акти містять норми, володіють рядом специфічних ознак, видаються лише уповноваженими органами державної влади у визначеній формі з метою конкретизації та на виконання законів (постанови, укази, розпорядження, накази та ін.).

Відповідно до суб'єктів видання нормативно-правові акти поділяються на: 1) регламентуючі, дорадчі документи світового співтовариства (акти, декларації, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції ООН, ВООЗ та ін.); 2) внутрішньодержавні юридичні акти (Конституція, закони, укази, розпорядження Президента України, постанови уряду України та ін.); 3) документи суб'єктів України, які забезпечують реалізацію законів на своїй території, виконання регіональних законоположень; 4) документи муніципальних утворень (міські і сільські райони, мікрорайони (трудова колективи); 5) рішення, накази, розпорядження безпосередньо закладів та організацій.

До першої групи відноситься ратифікована Верховною Радою України 16.12.2009 р. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативний протокол до неї, які набули з 06.03.2010 чинності на території України [2]. Дорадчим документом світового співтовариства є Європейська соціальна хартія, яка для Європейської спільноти фактично є аналогом Конституції у соціальній сфері. Україна ратифікувала Хартію у 2006 р. (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2034-VIII (2034-19) від 17.05.2017 р.), у відповідності з якою обов'язковою до виконання є стаття 11 «Право на охорону здоров'я», але до статті 13 «Право на соціальну та медичну допомогу» Україна ще не приєдналася [14].

Найбільшу групу складають внутрішньодержавні юридичні акти, які є безпосередньо предметом нашого дослідження, тому їх проаналізуємо більш детально. До цієї групи відноситься Конституція України, яка у статті 49 гарантує кожному право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [4]. У відповідності зі статтею 283 Цивільного кодексу України охорона здоров'я забезпечується системною діяльністю державних та інших організацій, передбачених Конституцією України та законом. До цієї групи відносяться також: Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», стаття 6 якого визначає право кожного на охорону здоров'я [6]; Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який визначає державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій. У статті 4 зазначається, що у межах програми медичних гарантій держава гарантує повну оплату необхідних медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням медичної реабілітації [7].

У систему законодавчого регулювання реабілітації учасників АТО входять такі Закони України: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий

захист військовослужбовців та членів їх сімей», Закони «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та «Про реабілітацію інвалідів в Україні», які поширюється на учасників АТО, які стали інвалідами внаслідок участі у бойових діях.

На початок АТО Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [15] був чи не єдиним законодавчим актом, направленим на соціально-правовий захист ветеранів, але прийнятий він був ще на принципах радянської системи та діяв в умовах зменшення кількості ветеранів з кожним роком. При різкому їх збільшенні виникли проблеми із забезпеченням задекларованих норм. Найголовніше, норми цього Закону не могли забезпечити потреби сучасного покоління ветеранів, які пройшли активні бойові дії.

На виконання вимог Постанови Кабінету Міністрів України ВІД 11.08.2014 р. №326 була утворена Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників АТО, яка реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни та учасників АТО, зокрема щодо забезпечення їх адаптації та психологічної реабілітації. З 28.11.2018 р. була ліквідована, на заміну створене Міністерство ветеранів.

Цією службою була розроблена Дорожня карта щодо забезпечення учасників АТО психологічною реабілітацією, яка базується на таких основних нормативно – правових актах:

1. Постанові Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 528 «Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості проїзду учасників антитерористичної операції до реабілітаційних установ для проходження психологічної реабілітації та назад» [11]. Він визначає механізм відшкодування витрат на оплату проїзду учасникам АТО до суб'єктів, що надають послуги із психологічної реабілітації, для проходження психологічної реабілітації та повернення назад. Відшкодування витрат на оплату проїзду проводиться за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Заходи із психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням із застосуванням сучасних технологій постраждалих учасників Революції Гідності та учасників антитерористичної операції».

2. Постанові Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 497 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції» [10], із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2018 р. № 239. Оплата послуг із психологічної реабілітації учасників АТО здійснюється відповідно до цього Порядку.

Міністерством соціальної політики видало передбачені постановою накази від 26.04.2018 р. № 591 «Про встановлення граничної вартості послуг із психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності у 2018 році» (зареєстрований в Мін'юсті від 03.05.2018 р. № 558/32010), від 27.04.2018 р. № 597 «Про затвердження Вимог до суб'єктів надання послуг із психологічної реабілітації та форми акта наданих послуг із психологічної реабілітації за рахунок бюджетних коштів» (зареєстрований в Мін'юсті від 03.05.2018 р. № 554/32006), від 27.04.2018 р. № 598 «Про затвердження примірною договору про надання послуг із психологічної реабілітації» (не потребує реєстрації).

3. Постанові Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1057 «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції» із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 239 від 04.04.2018 р. Цей Порядок визначає механізм організації проведення психологічної реабілітації учасників АТО структурними підрозділами з питань соціального захисту населення. Зазначається, що психологічна реабілітація є комплексом заходів, що здійснюються з метою збереження, відновлення або компенсації порушених психічних функцій, якостей, особистого та соціального статусу особи, сприяння психосоціальної адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмислення досвіду, отриманого в екстремальній ситуації та застосування його в житті.

Учасник АТО - це особа, якій встановлено один із таких статусів:

учасника бойових дій - відповідно до пунктів 19 і 20 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (далі - Закон);

особи з інвалідністю внаслідок війни - відповідно до пунктів 10-14 частини другої статті 7 Закону;

учасника війни - відповідно до пункту 13 статті 9 Закону [15].

У постанові визначено, що є метою та основними завданнями проведення психологічної реабілітації, які дії вона передбачає, хто є отримувачем та суб'єктом послуги з психологічної реабілітації, як вона може надаватись [12].

Відповідно до вимог пунктів 18, 22, 26, 27 цієї постанови Міністерство соціальної політики видано наказ від 01.06.2018 р. № 810 «Про затвердження Стандарту психологічної діагностики та форм документів з організації психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» (zareєстрований у Мін'юсті від 15.06.2018 р. № 723/32175). Цим наказом було затверджено: стандарт психологічної діагностики; типову форму індивідуального плану психологічної реабілітації отримувача послуг; типову форму картки психологічного супроводження отримувача послуг; висновок-прогноз психологічної реабілітації; протокол діагностичного обстеження [13].

Результат, який отримає одержувач - це отримання послуг із психологічної реабілітації (короткостроково, періодично або довгостроково відповідно до індивідуального плану психологічної реабілітації), проживання та харчування під час надання послуг із психологічної реабілітації в умовах стаціонару, компенсація витрат на оплату проїзду до суб'єктів, що надають послуги із психологічної реабілітації, та назад. Послуга надається на безоплатній основі.

Важливим етапом у нормативно-правовому регулюванні реабілітації учасників АТО є новий механізм отримання реабілітаційного лікування за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, який запрацював з 01.04.2017 р. Звільнені (демобілізовані) в запас учасники АТО, які повернулися до щоденної роботи на підприємствах, в установах та організаціях, забезпечуються путівками на медико-психологічну реабілітацію в санаторно-курортних закладах при наявності медичних/психологічних показань та відсутності протипоказань для реабілітації. Таким чином, учасники АТО, за рахунок коштів Фонду можуть у супроводі членів своєї сім'ї (чоловік/дружина, неповнолітні діти) відновити своє здоров'я в умовах санаторно-курортного закладу один раз після демобілізації. Підставою для реабілітаційного лікування є висновок лікарсько-консультативної комісії медичного закладу за профілем медико-психологічна реабілітація (порушення адаптації, розлади, пов'язані зі споживанням їжі, неорганічні розлади сну, соматоформні розлади, неврастенія).

У Постанові Кабінету Міністрів України № 49 від 03.02.2016 р. «Про затвердження Імплементативної угоди між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації» [9] зазначається, що її метою є реалізація співпраці щодо проектів у сфері медичної реабілітації. У постанові визначено, що «медична реабілітація» означає процес, спрямований на відновлення або якомога можливе зниження обмежень щодо здійснення активної діяльності особами, що постраждали внаслідок травм, а також отримання такими особами більшої незалежності та максимально можливої якості життя у фізичному, психологічному, соціальному та професійному вимірах. З цією метою, залежно від типу вади, можливо буде необхідна реалізація відповідних заходів, таких як медичне лікування, фізична реабілітація, професійна підготовка, підтримка соціального та психологічного стану або допомога у набутті економічної самодостатності. В рамках даної угоди передбачається реалізовувати програму "Повернення до життя", що складатиметься зокрема і з психологічної допомоги.

З метою удосконалення державних стандартів реабілітаційних, соціальних та психологічних послуг та з урахуванням провідного світового досвіду була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2018 р. № 1021 «Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року» [8]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 475 було схвалено Концепцію Програми, яка спрямована на проведення чіткого та прозорого адміністрування потреб учасників АТО, з урахуванням особливостей чоловіків та жінок, підвищення рівня самоусвідомлення ними участі у відповідних процесах реадaptaції до цивільного життя, посилення їх соціального захисту, підтримку належного психічного стану, вирішення невідкладних питань надання послуг, зокрема з медичної, психологічної, соціальної, фізичної, професійної, фізкультурно-спортивної реабілітації та реадaptaції (відповідно до потреб), а також на підвищення ефективності взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських і міжнародних організацій із зазначених питань.

Виконання визначених Програмою заходів дасть змогу створити систему реабілітації та реадaptaції учасників та членів їх сімей, яка зможе надавати послуги з реабілітації для понад 350 тисяч учасників АТО, забезпечувати моніторинг їх фізичного та психологічного стану, реадaptaцію у суспільні процеси та реагуватиме на їх потреби. Планується також запровадити прозору систему

обліку та оцінювання якості наданих послуг, що дозволить здійснювати ефективне управління бюджетними коштами, які виділяються на реабілітацію.

Планується забезпечити такі показники: охоплення психологічними послугами: у 2019 році - до 80 відсотків учасників, щодо яких визначено потребу в отриманні психологічних послуг; протягом 2019-2022 років - до 100 відсотків [8].

Таким чином, удосконалення галузевих стандартів реабілітації та реадаптації, розроблення державних стандартів соціальних послуг, у тому числі психологічних, з урахуванням успішного світового досвіду створить базові передумови для підвищення якості надання таких послуг. Запровадження комплексного підходу до розв'язання зазначених проблем допоможе підвищити ефективність взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій з питань соціального захисту, матеріально-технічного, медичного, соціально-побутового, морально-психологічного, культурного забезпечення, медичної, психологічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, соціальної реабілітації учасників АТО.

Висновок

Широкий спектр проблем реабілітації учасників АТО призводить до необхідності посиленої і комплексної уваги з боку держави та суспільства. Сучасне життя формує відповідні вимоги по наданню реабілітаційних послуг для цієї категорії населення. Досвід надання реабілітаційної допомоги свідчить, що в Україні відсутня ефективна система надання реабілітаційних послуг особам, які брали участь в АТО, а заклади охорони здоров'я та реабілітаційні установи не виконують повноцінно покладених на них завдань. Нормативно-правова база психологічної реабілітації не відповідає у повній мірі потребам сьогодення, а також не узгоджується із загальновизнаними високогуманними міжнародними нормами і стандартами. Правове поле хоча й містить багато нових нормативних актів по вирішенню численних проблем учасників АТО, але вони є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами та механізмами управлінського впровадження.

На сучасному етапі в Україні сформована система нормативно-правових актів, яка регулює питання психологічної реабілітації учасників АТО, що передбачає: конституційне регулювання; законодавче регулювання; регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

Протягом чотирьох останніх років Парламент адаптував законодавство у сфері охорони здоров'я, соціального захисту та реабілітації учасників АТО до реалій військової агресії проти України та її наслідків. З цією метою ухвалена ціла низка законів та підзаконних нормативно-правових актів. Проте, розгалужена система органів державної влади, які опікується цими питаннями (більше 20 міністерств, відомств, а також органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади), призводить до бюрократичного хаосу та перешкоджає своєчасному та повному вирішенню важливих для учасників АТО питань. Отже, існуюча система психологічної реабілітації учасників АТО потребує подальшого удосконалення.

Законодавство України не відповідає в повній мірі сучасним міжнародним стандартам у сфері реабілітаційної медицини. У правовому регулюванні питань реабілітації та реадаптації учасників АТО відсутня системність, у нормативно-правових актах спостерігається співіснування «радянського» і новітнього європейського підходу. Ця система характеризується великою кількістю нормативних актів різної юридичної сили, їх непослідовністю, дублюванням правових норм у правових актах різної юридичної сили, відсутністю єдиної термінології, правових механізмів забезпечення психологічної реабілітації. Правові норми, що містяться в цих актах, часто декларативні, не мають детально розробленого механізму реалізації. Удосконалення законодавства у зазначеній сфері сприятиме поліпшенню організації та підвищенню результативності реабілітації та реадаптації учасників, а також зменшенню прямих та опосередкованих витрат бюджетних коштів.

Необхідно подальше удосконалення та актуалізація законодавства в сфері психологічної реабілітації, що сприятиме поліпшенню її організації та оптимізуватиме механізм і процедури прийняття рішень у цій сфері. Такі заходи сприятимуть зменшенню прямих та опосередкованих витрат бюджетних коштів, підвищать ефективність надання реабілітаційних послуг.

Список літератури

1. Yena AI. Aktualnist i organizatsiyni zasady medyko-psykholohichnoyi reabilitatsiyi uchasnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi. Naukovyi zhurnal MOZ Ukrainy. 2014; 1: 5-16. [in Ukrainian]
2. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu: Konventsiiia Orhanizatsii Obyednanykh Natsiy vid 13.12.2006 r. Ofitsiynyi visnyk Ukrainy vid 19.03.2010. 2010; 17(101) 93 (799). [in Ukrainian]
3. Kondratenko OO. Zagalni zasady normatyvno-pravovoho zabezpechennya derzhavnoho upravlinnya u sferi sotsialnoho zahystu uchasnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi ta chleniv yikh simey. Visnik Natsionalnoyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pr Prezdydentovi Ukrainy. Seriya: Derzhavne upravlinnya. 2015; 4: 113-120. [in Ukrainian]
4. Konstytutsiya Ukrainy: ofic. tekst. Kyiv: KM, 2013. 96 s. [in Ukrainian]
5. Mushkevych MI, Fedorenko RP, Melnyk AP. [ta inshi]. Psykholohichna dopomoha uchasnykam ATO ta yih simyam: kolektyvna monohrafiya; za zagalnoyu redakciyeyu MI Mushkevich. Lutsk : Vezha-Druk, 2016. 260 s. [in Ukrainian]

6. Osnovy zakonodavstva Ukrayiny pro okhoronu zdorovya: Zakon Ukrayiny vid 19.11.1992 r. No. 2801-XII. Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrayiny. 1993; 4: 19. [in Ukrainian]
7. Pro derzhavni finansovi garantiyi medychnoho obsluhovuvannya naselennya: Zakon Ukrayiny vid 19.10.2017 r. No. 2168-VIII. Vidomosti Verhovnoyi Rady. 2018; 5: 31. [in Ukrainian]
8. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsilyovoyi programy z fizychnoyi, medychnoyi, psykhologichnoyi reabilitatsiyi i sotsialnoyi ta profesiynoyi readaptatsiyi uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi ta osib, yaki braly uchast u zdiysnenni zakhodiv iz zabezpechennya natsionalnoyi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannya zbroynoyi agresiyi Rosiyskoyi Federatsiyi v Donetskiy ta Luganskiy oblastiakh, zabezpechenni yikh zdiysnennya, na period do 2022 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 05.12.2018 r., No. 1021. Uryadovyi kuryer vid 11.12.2018, No. 233. [in Ukrainian]
9. Pro zatverdzhennya Implementatsiyanoi ugody mizh Kabinetom Ministriv Ukrayiny ta Organizatsiyeyu NATO z pidtrimky ta postachannya pro realizatsiyu spivpratsi u sferi medychnoyi reabilitatsiyi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 03.02.2016 r., No. 49. Uryadovyi kuryer vid 16.02.2016, No. 30. [in Ukrainian]
10. Pro zatverdzhennya Poryadku vykoristannya koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu byudzheti dlya zdiysnennya zakhodiv iz psykhologichnoyi reabilitatsiyi uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi ta postrazhdalykh uchashnykiv Revolyutsiyi Hidnosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 12.07.2017 r. No. 497. Uryadovyi kuryer vid 15.07.2017, No. 130. [in Ukrainian]
11. Pro zatverdzhennya Poryadku vyplaty hroshovoyi kompensatsiyi vartosti proyizdu uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi ta postrazhdalykh uchashnykiv Revolyutsiyi Hidnosti do subyektiv nadannya poslug dlya prokhodzhennya psykhologichnoyi reabilitatsiyi ta nazad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23.08.2016 r. No. 528. Uryadovyi kuryer vid 07.09.2016, No. 167. [in Ukrainian]
12. Pro zatverdzhennya Poryadku provedennya psykhologichnoyi reabilitatsiyi uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi ta postrazhdalykh uchashnykiv Revolyutsiyi Hidnosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 27.12.2017 r. No. 1057. Uryadovyi kuryer vid 30.12.2017, No. 247. [in Ukrainian]
13. Pro zatverdzhennya Standartu psykhologichnoyi diahnostyky ta form dokumentiv z organizatsiyi psykhologichnoyi reabilitatsiyi uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi ta postrazhdalykh uchashnykiv Revolyutsiyi Hidnosti: Nakaz Ministerstva sotsialnoyi polityky Ukrayiny 01.06.2018 r., No. 810. Ofitsiyini visnyk Ukrayiny vid 19.06.2018. 2018; 47: 35(1646). [in Ukrainian]
14. Pro ratyfikatsiyu Yevropeyskoyi sotsialnoyi hartiyi (pereglyanutoyi): Zakon Ukrayiny vid 14.09.2006 r. No. 137-V. Uryadovyi kuryer vid 10.10.2006, No. 189. [in Ukrainian]
15. Pro status veteraniv viyny, harantiyi yih sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrayiny vid 22.10.1993 r., No. 3551-XII. Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrayiny. 1993; 45(425). [in Ukrainian]
16. Storozhuk N. Suchasnyi stan systemy psykhologichnoyi reabilitatsiyi uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi. Visnyk Kiyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viyskovo-spetsialni nauky. 2016; 1: 34–38. [in Ukrainian]
17. Topol OV. Sotsialno-psykhologichna reabilitatsiya uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. 2015; 124: 230-233. [in Ukrainian]

Реферати

НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА РЕАБИЛИТАЦИИ УЧАСТНИКОВ АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ОПЕРАЦИИ Гавловский А.Д., Голованова И.А., Овчаренко О.Н.

Психологическая реабилитация является очень важным вопросом не только для самих участников антитеррористической операции (далее - АТО), но и для всего общества, но из-за новизны и специфики данной проблемы для Украины научно остается мало исследованным. В статье осуществлен научно-теоретический анализ нормативно-правовой базы психологической реабилитации участников АТО. Проанализированы основные нормативно-правовые акты, регулирующие вопросы психологической реабилитации участников АТО и проведена их систематизация. Совокупность проанализированных нормативно-правовых актов, направленных на психологическую реабилитацию участников АТО можно сгруппировать по юридической силе и субъектами их издания, они формируют правовой механизм государственного управления указанными общественными отношениями. Установлено, что нормативно-правовая база психологической реабилитации не отвечает современным требованиям, а также не согласуется с общепризнанными международными нормами и стандартами. Необходимо совершенствовать и актуализировать законодательство в сфере психологической реабилитации, что будет способствовать улучшению ее организации и оптимизировать механизм и процедуры принятия решений в этой сфере. Такие меры будут способствовать уменьшению расходов бюджетных средств и повысят эффективность предоставления реабилитационных услуг.

Ключевые слова: реабилитация, психологическая реабилитация, реабилитационная услуга, участник антитеррористической операции, нормативно - правовая база реабилитации.

LEGAL AND REGULATORY FRAMEWORK OF PSYCHOLOGICAL REHABILITATION FOR ANTITERRORIST OPERATION PARTICIPANTS Havlovskiy O.D., Holovanova I.A., Ovcharenko O.M.

Psychological rehabilitation is a very significant issue not only for the participants of antiterrorist operation (further – ATO), but also for the whole society. Nevertheless, due to the specific character of the problem in question for all Ukrainians, it is not fully researched at the current time. The article attempts a scientific and theoretical analysis of the legal and regulatory framework of psychological rehabilitation for ATO participants. The paper provides the analysis as well as the systematization of the principal legal acts which regulate the issues of rehabilitation for the participants of ATO. The sum-total of the analyzed legal and regulatory acts, connected with the psychological rehabilitation for ATO participants, can be grouped according to the legal force and the subject of enactment. Such acts form the legal mechanism of state administration by the specified social conventions. The results of the research showed that the legal and regulatory framework of psychological rehabilitation does not correspond to contemporary needs, as well as it does not agree with the international norms and standards. It is necessary to improve and bring up to date the legal system in the sphere of psychological rehabilitation that will favour the improvement of its organization and will optimize the mechanism as well as the procedure of making decisions in the sphere. Such measures will benefit the decrease of the state budget expenditures and will enhance the efficiency of providing the rehabilitation service.

Key words: rehabilitation, psychological rehabilitation, rehabilitation service, an ATO participant, legal and regulatory framework for rehabilitation.